

ESTRATÈGIA D' EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT

Document de Posicionament institucional

*De l'educació de la joventut
depen la felicitat de les nacions
Don Bosco*

Document aprovat pel Patronat el 9 de desembre de 2020 i ratificat el 10 de juny de 2024, amb vigència durant el Pla Estratègic de 2024-2026.
Aprovada pel Patronat del 17 de juny de 2025 la modificació del punt 2.4.G.

1. Fonament

Bosco Global integra actualment l'experiència en matèria de Cooperació Internacional i Educació per al Desenvolupament de les antigues províncies salesianes de Barcelona, Sevilla i València. Un bagatge de gairebé trenta anys, que després d'un procés de reflexió i confluència es configura des de 2019 com l'ONGD de la Inspecció Mª Auxiliadora¹, sent ara la intervenció en el seu territori d'actuació: Andalusia, Aragó, Canàries, Catalunya, Comunitat Valenciana, Extremadura, Illes Balears i Regió de Múrcia. Aquest procés és ja una realitat que va néixer amb l'objectiu de desenvolupar una tasca més eficient, però, sobretot, més eficaç per a l'assoliment dels seus fins. Tot un repte per unir forces i aconseguir generar un major impacte en les nostres accions educatives.

El nostre actual Pla Estratègic 2024-2026 actualitza i recull les línies d'actuació comuns a tot el territori que se centren:

- La intervenció amb joves i adolescents
- L'impuls de l'enfocament de Joventuts, basat en els Drets Humans

Tots dos elements prenen especial rellevància per aconseguir situar-nos com una ONGD de referència en el treball amb joves.

En aquests moments de transició hem impulsat la reflexió conjunta de personal tècnic i voluntari per definir quina concepció d'Educació per al Desenvolupament (en endavant EpD) sustenta les nostres accions, què volem treballar, quines eines són les més adequades en els contextos educatius i socials actuals i quin full de ruta traçar per contribuir a una societat més conscienciada amb els reptes globals, compromesa amb el canvi social des de l'impuls d'accions locals amb perspectiva global.

Aquest procés reflexiu està fonamentat en l'Enfocament de Drets Humans, un marc conceptual basat en les normes internacionals de Drets Humans i orientat a la seva promoció i protecció.

1. www.salesianos.edu/inspeccio/

Des d'aquest enfocament es treballa amb el propòsit d'analitzar les causes de les desigualtats i corregir les pràctiques discriminatòries, així com l'injust repartiment de poders, recursos i oportunitats. Aquesta anàlisi es realitza en clau de Drets Humans i identifica quines persones són titulars d'aquests drets i quines persones i institucions són titulars d'obligacions i responsabilitats per al compliment dels drets. Les accions d'EpD de Bosco Global tenen com a marc, mitjà i fi la promoció i protecció dels Drets Humans, contribuint a l'enfortiment i al desenvolupament de les capacitats de les persones titulars.

L'Enfocament de Joventuts, basat en els Drets Humans, integra i combina aquests dos aspectes per analitzar la iniquitat, la discriminació i els desequilibris de poder específics que pateix la joventut en tots els àmbits de la vida (social, laboral, familiar, econòmic, personal i cultural, entre d'altres).

Els **Objetivos de Desarrollo Sostenible (ODS)**² (Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS)) aprovats el 2015 es converteixen en un marc de referència important a tenir en compte. Aquesta Agenda 2030, que adopta un enfocament multiactor i multinivell, ens convida a transversalitzar aquests 17 objectius en les nostres accions per contribuir a la reducció de la pobresa i la desigualtat, protegir el planeta i millorar les vides i les perspectives de les persones a tot el món.

Aquesta Agenda estableix un objectiu que ens ocupa especialment, referit a l'Educació de qualitat (ODS 4) amb la finalitat de garantir una educació inclusiva i equitativa i promoure oportunitats d'aprenentatge al llarg de la vida per a tothom, i la meta 4.7 per garantir que tot l'alumnat adquireixi els coneixements teòrics i pràctics necessaris per promoure el desenvolupament sostenible.

1.1. Inspiració en el carisma salesià

«En virtut de la nostra vocació estem cridats a conrear una escolta atenta i particip del crit de les persones més pobres i a proposar-les l'anunci del Regne com a fonament de la veritable esperança i llevat d'un món nou. Això comporta l'opció preferencial per la joventut més necessitada, l'atenció a les seves necessitats, compartir la seva situació, superar una mentalitat assistencial i paternalista, el compromís de fer-la protagonista del seu desenvolupament. Fidels al nostre carisma, no ens acontentem amb oferir ajudes immediates, sinó que pretenem denunciar i contrastar les causes de la injustícia, contribuint a crear una cultura de la solidaritat, educant la consciència moral, a la ciutadania activa, la participació política, el respecte a l'entorn, proposant iniciatives i projectes d'intervenció, col·laborant amb organismes i institucions que promouen la vida. Aquest compromís requereix renovar, a les comunitats i en els ambients educatius, la sensibilitat sobre aquests temes i superar l'aburgesament, que provoca indiferència davant el drama mundial de la pobresa " (CG XXVI³, n° 80)»

En aquest paràgraf se sintetitzen moltes de les claus que entronquen l'EpD amb la proposta educativa salesiana: la preocupació per les persones titulars de drets vulnerats sistemàticament,

2. ONU. (s. f.). Objetivos y metas de desarrollo sostenible. Desarrollo Sostenible. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/objetivos-de-desarrollo-sostenible/>

3. Capítol General 26 dels Salesians de Don Bosco celebrat el 2008.

especialment la joventut. L'objectiu és que aquestes persones siguin protagonistes del seu propi desenvolupament i de l'enfortiment de capacitats per exercir i exigir els seus drets, la recerca i denúncia de les causes de les injustícies, potenciar la ciutadania activa, la participació política, el treball en xarxa i la superació de la indiferència davant la pobresa.

És només una actualització de les intuïcions i la praxi educativa de Don Bosco, nodrida de l'experiència salesiana en multitud de cultures diferents, arreu del món i al llarg de tots aquests anys. Avui es continua en 132 països.

Don Bosco es va sentir interpel·lat en el seu temps per la situació de la joventut, molta de la qual vivia als carrers o que visitava a les presons, per la infància que treballava explotada en plena revolució industrial italiana. No tenien accés a l'educació, ni a el temps lliure, ni a una ocupació de qualitat. Una joventut que té vulnerats els seus drets i el sistema descarta i a la que impedeix gaudir d'unes condicions de vida dignes.

L'experiència educativa de Don Bosco neix per tant del ple coneixement de la realitat, amb la intenció d'aprofundir en les causes i proposar alternatives d'acollida, d'educació i de protagonisme en el desenvolupament de cada jove i de la societat en què vivien en aquest moment.

En paraules de Pascual Chávez recollides a les [Actas del Congreso internacional sobre el Sistema preventivo y Derechos Humanos](#) (Actes del Congrés Internacional sobre el Sistema Preventiu i Drets Humans) celebrat al 2009:

Actualment «la proposta educativa salesiana conserva la seva capacitat de formar una ciutadania conscient de les seves responsabilitats socials, professionals, polítiques; capaç de comprometre per la justícia i per promoure el bé comú, amb una especial sensibilitat i preocupació pels grups més febles i marginats. Cal, doncs, treballar pel canvi de criteris i per la visió de vida, per a la promoció de la cultura de l'altre, d'un estil de vida sobri, d'una actitud permanent de gratuïtat, de lluitar per la justícia i la dignitat de cada vida humana»⁴

Tot això emana i es consolida en la proposta de Don Bosco: «Bon cristians i honrats ciutadans». Un binomi educatiu-pastoral indissoluble, que conté una dimensió espiritual amb Déu present en la vida diària⁵ donant testimoni d'això, i una dimensió ciutadana tal com recull el **Capítol General XXIII**:

«Ser honrat ciutadà compromet avui un jove en diversos aspectes: promoure la dignitat de la persona i els seus drets, en tots els contextos, viure amb generositat dins la seva família i preparar-se per formar la seva pròpia sobre la base del lliurament recíproc, fomentar la solidaritat, especialment amb els més pobres, el seu treball amb honradesa i competència professional, afavorir la justícia, la pau i el bé comú en la política, respectar la creació i afavorir la cultura (CG XXIII, núm. 178)»

4. Congrés Internacional sobre el Sistema Preventiu i els Drets Humans (Roma, 2009) pág. 28. Roma. <https://es.scribd.com/document/228574804/Actas-Del-Congreso-Internacional-Sistema-Preventivo>

5. Aguinaldo 2020 del Rector Major https://www.sdb.org/es/Rector_Mayor/Aguinaldo/Aguinaldo_2020/Aguinaldo_2020_Comentario

Aquesta reflexió ens porta a reafirmar la missió d'educar la joventut fent real i visible l'enfocament de joventuts basat en Drets Humans en tot allò que fem, amb el criteri de participació política orientat al bé comú i educar amb ferma convicció de:

A. Posar les persones al centre.

Cada persona és un ser únic i irrepetible creat per Déu, i això li confereix un valor especial que cal cuidar.

Suposa reconèixer la dignitat de cada persona i la necessària recerca del projecte vital que cadascú té i que és la base de la seva felicitat, amb especial atenció a les necessitats canviants de la població més jove i el seu protagonisme en el procés. Això exigeix oferir oportunitats reals per desplegar el millor projecte de cada persona a la seva comunitat, poble o cultura. Perquè «la dignitat humana només podrà ser custodiada i promoguda de forma comunitària, per part de tota la humanitat»⁶

B. Promoure una cultura del bé comú.

Posant un fort èmfasi en la promoció d'un desenvolupament integral⁷, divers, respectuós amb la natura, sostenible, solidari, atent als reptes contemporanis i que faci propostes de futur en xarxa des d'una perspectiva intergeneracional, on les persones joves puguin assumir compromisos des de l'enfortiment de les seves capacitats com a titulars de drets i el seu propi lideratge.

Ens inspirem en la Doctrina Social de l'Església per pensar en el destí comú dels béns de la Terra, generant una cultura de la trobada, de la fraternitat i de la cura de la Casa Comú, que respongui a una ecologia integral en harmonia amb la Creació, per al present i al futur.

C. Globalitzar la dimensió social.

Apostant per la globalització dels Drets Humans sense esclatxes, de la solidaritat i de la justícia, amb especial referència a les persones vulnerabilitzades i excloses, teixint una fraternitat que compti amb cada persona i s'allunyi de la indiferència, de l'exclusió i de l'egoisme.

Educant en la participació de cada persona com a base d'una societat democràtica, on la ciutadania tingui veu i participació i on el compromís, la solidaritat i la justícia generin nous contextos de relacions socials, econòmiques i polítiques..

6. Compendi de la DSI 145: La igual dignitat de totes les persones.

7. Pau VI advertia que la visió cristiana del desenvolupament «no es redueix al simple creixement econòmic. Per ser autèntic cal que sigui integral», es a dir, el concepte de desenvolupament està intrínscament relacionat amb la integralitat de cada persona i de totes les persones, sense dissociar la vessant econòmica d'altres àmbits de la vida

D. Visualitzar el protagonisme juvenil.

Apostant pel treball des de l'enfocament de juventuts, que faci visible el paper de la joventut en la transformació de la societat. Habilitant espais d'intercanvi intergeneracional en què se aprofitin les potencialitats de les persones de totes les edats en la cerca de la construcció d'un món millor.

2. L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT.

2.1. Antecedents:

El març de 1990, a Jomtien (Tailàndia), delegacions de 155 països i representants de 150 organitzacions governamentals i no governamentals van acordar, a la Conferència Mundial sobre l'Educació per a Tots (EPT)⁸, er que l'ensenyament primari fos accessible a tots els nens i reduir massivament l'analfabetisme abans de finals del decenni. Les delegacions van aprovar la Declaració Mundial sobre l'Educació per a Tots, en la qual es reafirma que l'educació és un dret humà fonamental, i s'insta els països a que realitzin més esforços per atendre les necessitats bàsiques d'aprenentatge de tots. El marc d'acció per a satisfer les necessitats bàsiques d'aprenentatge va definir metes i estratègies a fi de satisfer aquestes necessitats l'any 2000. Entre les fites cal esmentar:

- Universalitzar l'accés a l'aprenentatge.
- Foment de l'equitat
- Fer atenció prioritària als resultats de l'aprenentatge
- Ampliació dels mitjans i l'abast de l'educació bàsica.
- Millora de l'entorn de l'aprenentatge
- Fortalecer la concentració de alianzas para el año 2000.

L'informe Delors és també una fita important, que ens serveix de referent quan parlem de ciutadania global. L'informe identifica les tensions que han de superar-se en el segle XXI: la tensió entre el mundial i el local, entre universal i singular, entre tradició i modernitat, entre llarg i curt termini, entre competitivitat i la preocupació per la igualtat d'oportunitats. Determina en quatre pilars les bases de l'educació. El primer, aprendre a conèixer, on parla de compaginar una cultura general àmplia amb la possibilitat d'estudiar a fons un nombre reduït de matèries. El segon, aprendre a fer, en el sentit de no limitar-se a aconseguir l'aprenentatge d'un ofici sinó

8. Moviment mundial guiat per la UNESCO.

també adquirir unes competències que permetin fer front a situacions imprevisibles i que facilitin el treball en equip. El tercer, aprendre a conviure, a comprendre millor les altres persones, el món, que permetin l'entesa mútua a través del diàleg pacífic i en harmonia.

Finalment, aprendre a ser, que integra els tres anteriors i revela els tresors enterrats en cada persona, com ara la memòria, el raciocini, la imaginació, les aptituds físiques, el sentit de l'estètica, la facilitat per comunicar-se amb les altres persones i el carisma natural de qui dirigeix.

2.2. Evolució del concepte d'Educació per al Desenvolupament.

Al llarg de la història, l'EpD ha begut de diferents corrents educatius, des de l'educació popular a l'educació per a la pau, educació per a la interculturalitat, educació mediambiental i la coeducació, entre els més coneguts.

Durant aquestes quatre dècades d'història, el recorregut ha tingut diferents moments, passant de l'enfocament caritatiu-assistencial en els seus orígens, fins al vessant més actual i consensuat de l'enfocament local-global amb l'educació per a la ciutadania global. Aquest recorregut ha estat fruit de la feina d'analistes que han resumit aquesta evolució en cinc generacions, que incorporen els diferents contextos històrics, valors i principis des dels quals s'actua en el marc de la cooperació al desenvolupament.

Fent un breu resum⁹, la primera i segona generació comprenen accions encaminades a informar de les situacions de pobresa, no es qüestionen les causes que generen aquestes situacions, ni es fa cap plantejament per implicar-se en el canvi, i en moltes ocasions les actuacions se centren en recaptar fons econòmics per enviar-los als països de Sud. (Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID, 2007, pàg. 26).

Amb la tercera i quarta generació es fa un gran pas, en posar al centre l'anàlisi de les causes que generen fenòmens com la pobresa, la desigualtat, les migracions i les relacions comercials injustes. Es busca generar un esperit crític en la ciutadania davant les vulneracions de drets no només per comprendre-les, sinó també per actuar i proposar accions que mobilitzin una ciutadania pel canvi i la transformació social.

En la cinquena generació s'atén el nou paradigma de la globalització, on tot està interconnectat i on les relacions econòmiques, culturals i polítiques repercuteixen en tot el sistema. Aquesta interdependència promulga un nou estatut de ciutadania global on s'atén el fet que les nostres accions diàries en el local afecten al global.

Es pren d'alguna manera el lema de «pensa globalment; actua localment» com a idea per transmetre els principis d'aquesta generació. A més, es posa l'accent en l'enfocament de Drets Humans, de gènere i medi ambient com a necessaris per realitzar accions transformadores (AECID, 2007, p. 26).

9. Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo (2007). Estrategia de Educación para el Desarrollo de la Cooperación Española. https://intercoonecta.aecid.es/Documentos%20de%20la%20comunidad/Estrategia_Educaci%C3%B3n%20para%20Desarrollo.pdf

En paraules de Mesa (2011)¹⁰ en aquesta cinquena generació:

«l'educació per al desenvolupament és un procés dinàmic, que genera reflexió, anàlisi i pensament crític sobre el desenvolupament i les relacions Nord-Sud; se centra en un procés pedagògic que combina les capacitats cognitives amb l'adquisició de valors i actituds orientats cap a la construcció d'un món més just, en el qual totes les persones puguin compartir l'accés a el poder i als recursos. D'altra banda, i en relació als valors i actituds predominants, destaquen el sentit de ciutadania global, la igualtat de drets i la responsabilitat global»

2.3. Cap a una definició pròpia d'EpD.

A banda de l'evolució conceptual que hem vist, les ONGD també hem realitzat processos de reflexió a l'interior de cada entitat, en grups de treball en xarxa i en diversos fòrums, en els quals Bosco Global ha anat participant. En aquest camí s'han fet esforços per configurar missatges clars que aconseguixin arribar a la ciutadania i motivin la mobilització i el canvi d'actituds tant a nivell personal com comunitari.

Una de les conceptualitzacions més esteses/acceptades és la que recull [Estrategia de la EpD de la Cooperación Española](#), (l'Estratègia de l'EpD de la Cooperació Espanyola), que la defineix com un:

«Procés educatiu (formal, no formal i informal) constant encaminat, a través de coneixements, actituds i valors, a promoure una ciutadania global generadora d'una cultura de la solidaritat compromesa amb la lluita contra la pobresa i l'exclusió, així com amb la promoció del desenvolupament humà i sostenible (AECID, 2007, p.12).»

Una altra definició de partida que ens aporta el grup d'Educació de la Coordinadora Estatal, posa l'accent en la necessitat d'incorporar en els marcs curriculars i en els processos educatius una mirada àmplia de la realitat, que vagi més enllà del nostre territori proper. Així expressa:

«La perspectiva quedaria enormement limitada si no es planteja des d'un enfocament de la globalitat. Els nostres nens, nenes i joves ja no poden educar-se tenint com a referència exclusiva el seu poble o la seva ciutat, la seva comunitat autònoma ni tan sols el seu país. Han d'educar reconeixent un món cada vegada més interdependent a nivell global i valorar l'enriquiment que suposa l'obertura a cultures o realitats diferents»

El concepte formal i legal del terme ciutadania és insuficient per fer front a les exigències cíviques i socials que caracteritzen el món actual. Per això creiem que correspon a l'educació, facilitar a l'alumnat eines per analitzar el món que ens envolta, així com la interdependència de la nostra realitat.

10. Mesa, M. (2011). «Reflexiones sobre el modelo de las Cinco Generaciones de Educación para el Desarrollo». Revista Internacional sobre Investigación en Educación Global y para el Desarrollo.

Altres processos reflexius, com el del Grup d'EpD de la Coordinadora Andalus, ens ofereixen matisos en la definició conjunta d'EpD¹¹:

Entenem que els postulats actuals de l'EpD, en aquests moments de transició i de qüestionament al sistema, han d'anar encaminats a desenvolupar una educació per a la justícia ecosocial, que sigui emancipadora, feminista, transformadora, inclusiva, global i local. Des d'un enfocament de Drets, l'educació ha de promoure la participació d'una ciutadania diversa, crítica, proactiva, que se centri en el respecte, la cura i el sosteniment de la vida; conscient que la diversitat és riquesa i motor de canvi per afavorir la justícia social, la reducció de la bretxa entre la pobresa i l'extrema riquesa, així com altres desigualtats que afecten les persones, la vida i el medi ambient.

Considerem l'EpD com un marc de referència imprescindible per qüestionar la realitat i els discursos hegemònics a través de processos educatius transformadors i, per tant, ha de ser transversal en tots els àmbits de la Cooperació Internacional, per la qual cosa no es tracta només d'informar sobre projectes, difondre i sensibilitzar sobre l'Agenda 2030.

PD'altra banda, el llarg recorregut de reflexió que es va fent des de l'any 2013 ha portat a l'Eix d'Educació de Lafede.cat a reflexionar sobre el context actual i el paper de l'EpD en la nostra societat, posicionant en una nova conceptualització de educació per a la Justícia Global i definint-la a la Guia d'Educació per a la Justícia Global: [Guia: Educar per a futurs alternatius](#) ¹²

«...un paradigma educatiu que proporciona eines per qüestionar i transformar de manera crítica el model social, polític i econòmic existent, un model que genera violències estructurals que deriven en greus injustícies socials. Es parteix de la idea de ciutadania global per assenyalar la pertinença a un sol món, i de presa de consciència de l'oportunitat que tothom té en la promoció de la justícia social i l'equitat»

«...es tracta de processos educatius que parteixen de el reconeixement de la vulnerabilitat de la vida i de l'afirmació de la relació d'interdependència i ecodependència com un element inherent a la naturalesa humana. Aquesta presa de consciència és clau per afavorir un apoderament col·lectiu, que posa el focus en les relacions humanes, valora la riquesa i la diversitat de sabers i propicia espais de cura i autocura..»

Totes aquestes definicions que aporten nous i necessaris elements en l'Educació per a la Ciutadania Global són la nostra font d'inspiració i ens ajuden a conceptualitzar una definició pròpia:

L'Educació per al Desenvolupament és un conjunt de processos educatius, formatius i de mobilització que, amb el protagonisme de la joventut i des pedagogies actives i innovadores, promouen la transformació social i proporciona coneixements, actituds i valors per impulsar:

11. Línies estratègiques per al Programa Operatiu en Educació per al Desenvolupament: proposta de treball del grup d'EpD de la Coordinadora Andalus (2020)..

12. Eix d'Educació de Lafede.cat (2020). Educar per a futurs alternatius: Guia d'Educació per a la Justícia Global

- Una ciutadania global capaç d'analitzar les causes dels reptes globals incidint en la interdependència local-global.
- Una ciutadania activa que mou el món des de la justícia, la solidaritat i la cura mútua.
- Una ciutadania crítica que qüestiona el model econòmic, social i polític actual com a marc per al benestar de les persones, els col·lectius i les societats.
- Una ciutadania responsable en la construcció d'un món que té cura de la casa comuna, lliure de violències i desigualtats.
- Una ciutadania amb plenes capacitats per exercir, garantir i exigir el gaudi dels Drets Humans de totes les persones, i especialment de les que estan en situació de vulnerabilitat

2.4. Una EpD contextualitzada

Des de L'Àrea d'Educació de Bosco Global creiem que cal contextualitzar i caracteritzar alguns elements que considerem necessari impulsar avui des dels nostres programes i actuacions:

A. La idea de procés educatiu.

Aquesta idea posa al centre la persona. Entenem que la idea de procés implica passar per diferents fases, però alhora remet a la continuïtat sense interrupció, posa en relleu la possibilitat d'aprenentatge de la persona al llarg de tota la seva vida, desperta en ella la consciència que té dret a participar i que és agent protagonista dels seus propis aprenentatges.

D'altra banda, aquest procés educatiu constant afavoreix la comprensió de les interrelacions econòmiques, polítiques, socials i culturals en el context actual. Aquest sistema mundial interconnectat fa necessària una reflexió contínua, ja que la realitat és dinàmica i canviant, i incorpora elements nous als quals hem d'atendre, que completen la lectura global de la realitat..

B. La complexitat del sistema actual.

A ningú se li escapa que la globalització i el sistema tan complex d'interrelacions existents requereix una atenció complexa per aconseguir canvis a nivell global. La interdependència d'aquests elements no ens permet simplificar la realitat per explicar-la i/o comprendre-la. Estàriem davant d'una desvirtualització de la realitat.

Autors com Zygmunt Bauman¹³, que ha encunyat el terme «societats líquides» reflexionen sobre aquesta complexitat que fa que les accions socials perdin perdurabilitat. En aquesta nova configuració Bauman ens alerta que la velocitat amb què arriba tanta informació no permet reflexionar sobre aquesta i ens la creiem perquè ho diuen les xarxes socials, reflexiona sobre la

13. Vélez, S. H. (2017a, agosto 11). «La sociedad líquida». Vanguardia MX. <https://vanguardia.com.mx/articulo/la-sociedad-liquida>

pèrdua d'humanisme i la capacitat de creure en grans projectes, i ens diu que, cada vegada més, les relacions es tornen volàtils i mancades de solidaritat; que la ciutadania participa cada vegada menys del que passa en el seu entorn social, econòmic i polític.

Per això aquesta complexitat necessita un procés per anar a poc a poc obrint el focus i comprendre des del més proper a nosaltres i apreciable per nosaltres (el local) al més llunyà (global) on l'emocional queda líquid i desvirtua, en part, la capacitat de mobilització.

Al mateix temps, per aproximar-se a aquesta realitat cal fer l'exercici de posar-se diferents ulleres per entendre aquest complex d'entramats interconnectats. Llegir la realitat amb les ulleres dels Drets Humans, del medi ambient, de gènere no és fàcil i requereix claus i coneixements que no formen part de l'agenda política, mediàtica ni educativa de les nostres institucions.

C. Els valors i principis.

Els valors són a la base de tot procés d'ensenyament-aprenentatge. Des de l'inici l'EpD ha incorporat marcs conceptuals com l'educació per a la pau, la coeducació, educació mediambiental, educació intercultural, educació en valors, com a enfocaments que aporten i sumen elements per aconseguir la solidaritat i la justícia social.

Els valors que per excel·lència han integrat les generacions de l'EpD han estat la solidaritat, el diàleg, l'empatia, la interculturalitat, la igualtat, la no violència, entre d'altres. Tots aquests valors són el germen per construir una ciutadania cosmopolita.

L'educació que promovem s'edifica sobre els següents principis:

- Promoure una educació proactiva, compromesa amb la defensa dels Drets Humans, de la pau, de la dignitat de les persones i dels pobles.
- Potenciar i incorporar la consciència crítica, que incorpori l'anàlisi de les causes estructurals globals i permeti una comprensió multidimensional.
- Deconstruir imaginari i estereotips tipus Nord-Sud, «pobres-rics», «nosaltres-ells/es»; entenent que totes les persones tenim els mateixos drets i són els sistemes injustos els que generen pobresa i desigualtat.
- Activa processos d'ensenyament-aprenentatge encaminats a desactivar prejudicis, desaprendre i deconstruir conceptes esbiaixats o parcials, promovent els valors de la diversitat i la interculturalitat com a riquesa.
- Promoure una educació de qualitat, que posi les persones al centre sense deixar ningú enrere i que impulsi una ètica de la cura i del sosteniment de la vida.

D. L'educació que volem.

Una educació per al segle XXI, cosmopolita i amb una mirada integral, ens encamina a tenir una perspectiva àmplia de les temàtiques en les quals hem d'educar. Hi ha un ampli ventall d'educacions per a la pau, la justícia ecosocial, emancipadora, feminista, transformadora, inclusiva, mediambiental, global i local que són inspiradores, perquè responen al paradigma actual d'interdependència i perquè ens permeten atendre la multicausalitat dels fenòmens per entendre'ls en la seva complexitat i poder així poder proposar alternatives integrals.

D'altra banda, aquestes educacions en, ens permeten indagar en les causes que generen desigualtat i ens ajuden a impulsar una ciutadania global que des d'un aprenentatge significatiu incorpori hàbits respectuosos per aconseguir una societat més sostenible, equitativa i solidària.

E. Orientada a la transformació social.

Durant molt de temps hem conviscut amb unes pràctiques que només pretenien informar i traslladar a la ciutadania una problemàtica concreta (persones refugiades, falta d'accés a l'educació o a la sanitat), però aquest exercici no provocava canvis en les persones, i sovint provocaven actituds derrotistes i passives davant la realitat. Per això l'educació per a la ciutadania global reconeix la necessitat del protagonisme de la ciutadania, teixint canals i habilitant espais on la participació ha d'impulsar accions transformadores per assolir un desenvolupament humà sostenible i una societat més equitativa per a tothom.

Això significa posar en marxa diferents propostes perquè la ciutadania activi la seva participació social i el seu compromís solidari. Això passa per oferir espais diferenciats, ajustats i flexibles que permetin experimentar que a partir de petites accions, locals o entre localitats, permetin evidenciar l'efecte papallona que propicia els canvis globals. La frase d'Eduardo Galeano resumiria aquesta idea: «Molta gent petita, en llocs petits, fent coses petites, pot canviar el món».

F. Amb el recolzament i la col·laboració que comporta el treball en xarxa

A Bosco Global tenim el convenciment que el treball en xarxa, l'aprofitament de les sinergies i la participació, al costat d'altres organitzacions i actors socials, afavoreix aquest procés educatiu en totes les seves dimensions i propicia la participació, al mateix temps que fa possible unir forces per tenir una major i millor incidència en la població.

Aquesta és la raó per la qual vàrem participar activament en diferents xarxes autonòmiques i/o municipals per promoure la defensa d'una política pública de cooperació al desenvolupament, garantir els Drets Humans i la construcció de reflexió conjunta que permeti generar propostes de sistemes alternatius i teixir aliances amb altres entitats del tercer sector.

G. Articulada amb les Agendes internacionals des d'una mirada crítica.

A Bosco Global reconeixem el valor de l'Agenda 2030 com una oportunitat clau per avançar cap a un desenvolupament humà, sostenible i just per a totes les persones. Tanmateix, **adoptem una mirada crítica que posa en evidència les llacunes i limitacions d'aquesta agenda internacional**, especialment pel que fa a la inclusió de veus diverses, l'enfocament de justícia estructural i la necessària revisió de les relacions desiguals entre el Sud i el Nord global.

A diferència dels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM), que situaven els països enriquits com a canalitzadors únics de solucions, l'Agenda 2030 planteja un enfocament multiactor, multinivell i multisectorial, que interpel·la governs, institucions, entitats socials, empreses, comunitats i persones. Aquest caràcter ampli és coherent amb la nostra visió educativa, **basada en la participació activa de tota la ciutadania en la construcció de societats més justes.**

Des de l'enfocament d'Educació per al Desenvolupament que promovem, entenem aquestes agendes no només com una fulla de ruta tècnica, sinó com un instrument polític i pedagògic que ha d'orientar-se cap a la transformació social i la justícia global. Per això, insistim en la importància de connectar les esferes que l'agenda proposa (PLANETA, PERSONES, PROSPERITAT, PAU) i les temàtiques que aborda (pobresa, desigualtat, medi ambient, salut, entre d'altres) des d'una lectura crítica, situada i profundament interdependent.

En aquest sentit, afirmem que l'EpD ha d'incorporar de manera explícita la perspectiva Sud-Nord, reconeixent les desigualtats estructurals, històriques i geopolítiques que configuren el nostre món. Aquesta mirada ens compromet a treballar des d'un enfocament de coresponsabilitat global, promovent un diàleg horitzontal entre territoris, sabers, cultures i experiències. Rebutgem la visió jeràrquica del coneixement i apostem per una educació que visibilitzi i valori les propostes, lluites i resistències que emergeixen des del Sud global, com a fonts imprescindibles per construir alternatives al model dominant.

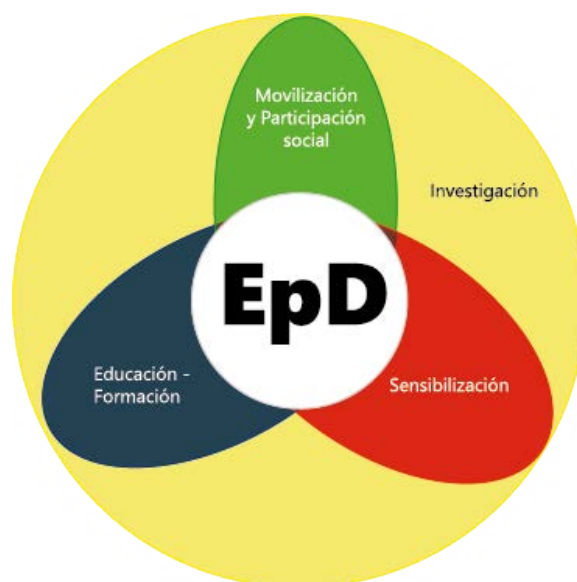
En coherència amb aquesta mirada, a Bosco Global desenvolupem les nostres accions preferentment en aliances amb entitats del Sud global amb les quals compartim vincles històrics a través de les nostres línies de cooperació internacional i programes de voluntariat internacional. Prioritzem especialment el treball conjunt amb organitzacions situades en països on hi ha presència salesiana amb oficines de desenvolupament (PDO), enfortint així processos de col·laboració sostinguts, basats en la confiança mútua, l'aprenentatge compartit i la construcció d'una agenda comuna transformadora.

Així, articulem l'EpD des d'una posició crítica, pedagògica i transformadora: com un espai de trobada entre el local i el global, entre el Sud i el Nord, entre la realitat de les persones i les fites compartides. Aquesta articulació reforça les dimensions clau de la nostra EpD (sensibilització, formació, mobilització i incidència), oferint eines educatives per promoure actituds compromeses, accions transformadores i relacions més equitatives entre pobles i cultures.

Així, l'enfocament multiactor, multinivell i multisectorial que planteja aquesta Agenda enllaça amb els principis de l'EpD de cinquena generació, que planteja que només des del local (recollit en l'enfocament multinivell) s'aconsegueixen canvis en el global. Per tant, aquesta lectura, vertical i horitzontal, de la idoneïtat de construir l'agenda entre totes, és un repte per a l'EpD, perquè ens dona eines de pes per reforçar les seves dimensions (sensibilització, formació, mobilització i incidència), treballar temàtiques, orientar propostes transformadores i incidir en canvi d'actituds des de procediments individuals i col·lectius

3. DIMENSIONS DE L'EpD.

El recorregut de l'Àrea d'Educació per al Desenvolupament durant aquests anys ha anat evolucionant i donant resposta a l'elaboració i el disseny de diverses propostes integrals, articulades al voltant de les dimensions reconegudes de l'Educació per al Desenvolupament. Aquestes quatre dimensions conflueixen i s'interrelacionen entre elles, donant sentit a una idea d'EpD com a actuació holística, en la qual s'han de donar elements de cadascuna de les dimensions

Dimensiones EpD. Fuente CACNGD (2011)

3.1. Sensibilización.

La sensibilització és un primer pas per a la conscienciació i permet accions més obertes que es dirigeixen a grups de població amplis, per bé que el seu impacte en el canvi d'actituds és baix. És una eina clau per a la transformació personal i social, que fa propostes per treballar temàtiques vinculades a l'EpD (pobresa, gènere, interculturalitat, medi ambient, ODM i [ODS](#)¹⁴, desigualtats). Sent conscients que és un primer acostament, des Bosco Global s'ha realitzat la següent tipologia d'accions:

- **Campanyes educatives i/o de sensibilització¹⁵.** Les campanyes educatives són una aposta integral per generar una conscienciació àmplia, que normalment escull una temàtica concreta (com ara gènere, interculturalitat, prosocialitat). Aquestes campanyes connecten la temàtica escollida amb diversos elements amb els quals tenen interconnexió. Per fer un símil és com una teranyina

14. <https://boscoglobal.org/campana-17-objetivos-desarrollo-sostenible/>

15. <https://boscoglobal.org/beabejamyfriend/>

que planteja un tema central (focal) i teixeix altres elements amb els quals està interconnectada (educació, gènere, medi ambient). D'aquesta manera aconseguim analitzar problemàtiques complexes des de diversos angles, que afavoreixen la contrastació d'informació i l'esperit crític.

- **L'elaboració i publicació de material educatiu:** exposicions, catàlegs, unitats didàctiques, dossiers explicatius, díptics. Tots aquests recursos han permès arribar a diferents públics destinataris adaptant missatges, metodologies i pedagogies a diferents espais i nivells educatius, aconseguint introduir en l'agenda els temes propis de l'EpD.

3.2. Educació - Formació.

Es tracta d'un procés educatiu dirigit a la ciutadania per ajudar-la a comprendre la complexitat del món en què vivim i la interrelació i interdependència dels fenòmens. Les accions formatives tenen com a objectiu prendre consciència a través d'un aprofundiment en les causes i requereix la contrastació d'informació. L'enfocament global - local ha d'estar garantit en les accions formatives per aconseguir ampliar la mirada i fer una lectura global i local que ens convidi a emprendre camins per buscar solucions i/o propostes protagonitzades per la ciutadania:

En aquest sentit hem desenvolupat les següents accions:

- 1. Accions formatives.** Tallers, xerrades, unitats didàctiques, conferències; dirigides a agents educatius (professorat, pares i mares, orientadors/es), voluntariat, monitors/es socioculturals, treballadors/es d'ONG. Es realitzen a partir de demandes puntuals de temàtiques relacionades amb l'EpD o com a part d'un procés més ampli en els diferents grups d'interès amb els quals intervenim. Es realitzen com un primer pas en la informació sobre una temàtica (gènere, discursos d'odi, pobreses, desigualtat) i ens permet indagar alhora en altres necessitats o inquietuds d'aquests grups. Estableix un punt de partida des del qual aprofundir en propostes més integrals.
- 2. Assessorament i acompanyament.** Es tracta d'actuacions a mig i llarg termini en què acompanyem a diferents agents educatius (tant en l'àmbit formal com en el no formal o informal) a integrar la dimensió d'Educació per al Desenvolupament en la seva acció educativa. Això requereix un procés continu de formació, que té com a objectiu últim introduir les temàtiques pròpies de l'EpD i els valors que la sustenten, dotar de l'enfocament global - local i desenvolupar la participació com a element transformador i propi d'una ciutadania activa i compromesa en aconseguir societats més justes i equitatives. Per a això integrem metodologies innovadores que assoleixin un aprenentatge significatiu per a una educació transformadora

3.3. Investigació.

Tal com recull l'Estratègia d'Educació per al Desenvolupament de la Cooperació Espanyola, la Investigació pel Desenvolupament és una peça clau en un model de transformació de la cooperació. El seu objectiu és analitzar en profunditat la problemàtica del desenvolupament i fonamentar les diferents propostes per promoure el desenvolupament humà. Les pràctiques d'Educació per al Desenvolupament (sensibilització i incidència política i mobilització social) han d'estar basades en aquesta dimensió.

Entenem que la investigació és una dimensió transversal a totes les intervencions, ja que els dona sentit des de l'anàlisi de les necessitats i els interessos de les poblacions i les persones participants, facilita l'ajust dels projectes i les activitats en la mesura en què l'avaluació és part inherent dels processos educatius i també és tinguda en compte per avaluar els resultats i l'impacte real de les intervencions.

Per això desenvolupem diagnòstics inicials, avaluacions de procés i avaluacions finals des d'una metodologia d'investigació d'acció participativa, recolzada per anàlisi de fonts secundàries i documents rellevants, així com per estratègies de mesurament quantitatiu i qualitatiu que es complementin i ens aportin conclusions que ens permetin aprendre dels processos i millorar les nostres intervencions.

D'aquesta forma la investigació és entesa com un procés sistemàtic de recollida d'informació no improvisat, basat en plantejaments multivariats quant als instruments, les tècniques i els mètodes, així com als agents, que implica un judici de valor i està orientat cap a la presa de decisions per a la millora de la pràctica, alineant la teoria i la pràctica professional amb el pensament democràtic

3.4. Movilització i participació social

Creiem que si no hi ha una participació real i activa de la ciutadania que mobilitzi canvis l'educació de cinquena generació no té sentit. Desenvolupar aquesta dimensió suposa que les accions educatives han d'estar orientades a la incidència i han d'anar encaminades a motivar, acompanyar i generar espais de participació i compromís social, fent propostes dirigides al canvi d'hàbits, per tal que els nous hàbits configurin societats més igualitàries, inclusives, tolerants i justes

Des Bosco Global creiem que en aquests processos, la joventut, ha de participar activament, sentir la implicació, el protagonisme i la dinamització.

3.4.1. Accions de movilització i participació social orientada a la incidència política.

Aquesta dimensió suposa l'expressió més notòria de la participació activa de la ciutadania global, possibilita el seu protagonisme directe en la lluita contra la pobresa i la promoció del desenvolupament humà i afavoreix la participació ciutadana en els processos de canvi de polítiques i transformació d'estructures socials, econòmiques i/o polítiques

Entenem que la mobilització social i la incidència proposen canviar idees, actituds, comportaments, estructures i polítiques a nivell personal, col·lectiu i institucional. I, a més, impulsen el treball en xarxa i l'articulació d'iniciatives ciutadanes, de manera que la considerem imprescindible dins de l'àmbit de l'EpD.

En el nostre recorregut organitzacional una de les estratègies consolidades que ha permès promoure la participació social i el compromís solidari, especialment amb la població adolescent i jove, han estat les [Espirales Solidarias](https://boscoglobal.org/campana-17-objetivos-desarrollo-sostenible/)¹⁶. Aquest programa, que expliquem més endavant, es basa en una metodologia d'acció - reflexió que cerca l'anàlisi de problemàtiques pròximes al barri o al municipi, per conèixer-les en profunditat i de manera

16. <https://boscoglobal.org/campana-17-objetivos-desarrollo-sostenible/>

crítica i proposar alternatives per a la seva millora o per canviar-les, activant la participació real en el context més immediat, però amb consciència de la dimensió global

D'altra banda, durant els últims anys una de les campanyes a les quals hem donat suport ha estat la Campanya Mundial per l'Educació, campanya que des d'un ordre internacional es replica en els nostres territoris per incidir en les polítiques públiques perquè no s'oblidi la importància de l'acompliment del dret a l'educació, tant en els països més empobrits com a casa nostra, garantint també aquí la inversió educativa.

3.4.2. Acciones de Incidencia política.

El camí per fer una veritable incidència política té moltes etapes. Cal dissenyar en els processos educatius i socials, diferents recorreguts i espais per aconseguir-la. És indispensable denunciar els elements del sistema actual que generen exclusió i pobresa i descarten les persones. Però també cal proposar models alternatius, diferents, anunciant un altre horitzó esperançador que desdibuixi l'actual model i prengui camins de justícia social i desenvolupament més humà i sostenible. Aquestes propostes comporten necessàriament que les persones siguem capaces de realitzar canvis, renunciant per coherència als models que generen exclusió i injustícia, concretament en la nostra forma de produir, consumir i viure, que permetin posar al centre les persones, el medi ambient i els Drets Humans, sense deixar ningú enrere.

Per tant, des de Bosco Global, ens sembla important tenir en compte aquesta triada indivisible: la denúncia, l'anunci i la renúncia.

Una manera de fer aquesta denúncia és fer posicionaments públics, on l'organització pren una postura clara basat en el seu [MVV](#)¹⁷ sobre qüestions que s'esdevenen i la preocupen. De vegades ho fem des de documents ad hoc, però també des de les nostres publicacions, com el [Tauler solidari](#)¹⁸ la secció de notícies o les pròpies xarxes socials de l'entitat. També ho fem mitjançant l'adhesió a manifestos i propostes globals per posar en evidència totes les causes que generen desigualtat i consolidar propostes que permetin generar el respecte dels Drets Humans.

La incidència política suposa, en un altre grau, que la ciutadania i les seves diverses formes de representació organitzada incideixin en l'agenda política (nacional, internacional i global) amb temes que promoguin l'equitat, la justícia social, l'educació, la defensa dels Drets Humans o la redistribució igualitària de la riquesa, entre altres qüestions. Es tracta de mantenir actius i rescatar una i altra vegada qüestions que es releguen a les agendes polítiques per no ser beneficioses en el sentit de generadores de lucre. Per això per a la incidència política és necessari generar treball en xarxa amb altres agents i sectors que articulin les demandes i exigències per aconseguir canvis en les polítiques públiques en diferents nivells.

Finalment, des d'un enfocament de drets, cada ciutadà/na com a subjecte de drets, podem incidir, generant canvis en el model actual. Canvis en la nostra forma de consum,

17. Quiénes somos (2020, 8 septiembre). Bosco Global ONGD: <https://boscoglobal.org/quienes-somos/>

18. Tauler solidari (2020, 30 octubre). Bosco Global ONGD: <https://boscoglobal.org/tablon-solidario/>

de relacionar-nos, en el model econòmic, social i polític. La persona es converteix des d'aquesta òptica en un agent de canvi.

Totes aquestes dimensions: sensibilització, formació, investigació, mobilització i participació social, que hem descrit de forma esquemàtica i que resumeix les tipologies d'accions que hem desenvolupat des de la nostra entitat en els últims anys, no es donen de forma aïllada, ni estanca, és a dir, s'interrelacionen entre elles, donant-se en una acció o un projecte una o diverses d'aquestes dimensions, per aconseguir els principis de l'EpD de cinquena generació. Per tant, per aconseguir un canvi efectiu s'han de treballar de forma simultània i amb recorreguts i metodologies diverses per tal d'aconseguir la transformació social que volem

4. AMB QUI TREBALLEM.

L'EpD com a procés educatiu té la seva naturalesa d'actuació al costat d'altres agents educatius. Considerem agents educatius famílies, professorat dels centres educatius, educadors i educadores dels àmbits d'educació formal i no formal en què es desenvolupa l'acció educativa. A llarg termini pretenem que les accions educatives siguin continuades en el temps (és a dir, evitar les accions puntuals o aïllades), que es desenvolupin implicant la comunitat educativa i relacionin les temàtiques pròpies de l'EpD amb la pràctica educativa quotidiana dels centres o de les entitats socials. Aquests agents educatius són subjectes de la nostra estratègia educativa, i treballem al costat d'ells per aconseguir una veritable conscienciació i transmissió d'actituds i valors que generin societats més pacífiques, justes i solidàries.

Les nostres accions educatives estan plantejades des de l'enfocament d'educar per a tota la vida, entenent que aquests processos significatius són per a i durant totes les etapes vitals. Per aquest motiu la societat civil en el seu conjunt és també el nostre públic potencial, així com el nostre voluntariat i la nostra base social. Aquesta ciutadania amb alta motivació i un compromís actiu busca comprendre la complexitat del món en què vivim, al mateix temps que posar en marxa estratègies que sensibilitzin la societat i permetin de forma col·lectiva iniciar canvis socials —i aquí l'Educació per a la Ciutadania té molt valor que aportar— i fer un camí de transformació i d'aprenentatge que es retroalimenta.

Encara que ens dirigim a totes les etapes de la vida, donat el nostre carisma salesià, posem el focus de manera específica en la infància i la joventut, elaborant propostes flexibles, adaptades i, en la mesura del possible, participades. En aquest sentit l'EpD requereix un esforç pedagògic important en tant que cada públic al que ens dirigim requereix metodologies innovadores i eines capaces d'adaptar-se als diversos contextos en què varem implementar les nostres intervencions educatives. Així mateix, dirigir-se a la infància i la joventut requereix una constant formació i actualització, aspecte que no és menyspreable, perquè ens fa estar alerta i en constant procés d'escolta, de revisió i d'actualització de les nostres metodologies i dels nostres procediments.

De l'últim diagnòstic realitzat per l'entitat l'any 2019 es desprèn que, de manera generalitzada, les temàtiques de pobresa i desigualtat, així com el medi ambient formen part de les inquietuds formatives.

- Entre les persones joves, les temàtiques que desperten més interès són: 1) pobresa i desigualtat, 2) medi ambient i 3) participació.

- La joventut d'edats compreses entre 25 i 35 anys les temàtiques considerades més interessants són medi ambient, gènere i l'ús responsable de xarxes socials.
- Quan preguntem en relació a les metodologies, les persones més joves destaquen la metodologia pròpia de l'Espiral Solidària, és a dir, la investigació-acció-participació. La joventut d'edats compreses entre 25 i 35 anys pensa que l'estratègia metodològica més important és la gamificació i l'aprenentatge basat en jocs, juntament amb l'Aprenentatge Servei.
- Per al subgrup de persones adultes l'estratègia prioritària és l'Aprenentatge Servei i la segona la gamificació o l'aprenentatge basat en jocs, sense diferències significatives en les respostes entre dones i homes.

5. LÍNIES PRIORITÀRIES DE TREBALL.

A nadie se le escapa que los contextos sociales y culturales, los agentes sociales y espacios A ningú se li escapa que els contextos socials i culturals, els agents socials i espais educatius amb els que treballem, són canviants, dinàmics i requereixen de respostes adaptades i diferenciades en cada moment. Encara que existeixi el concepte de bones pràctiques, sempre hem de considerar petits matisos diferencials per aconseguir que les intervencions siguin realment adequades i reeixides, i això passa per escoltar i conèixer de primera mà les persones amb qui compartim la tasca d'una educació transformadora.

De la diagnosi a què hem fet referència en l'apartat anterior obtenim una valuosa informació sobre el perfil de les persones que es vinculen a l'entitat, els seus temes d'interès, inquietuds i preocupacions. Ens ha servit com una foto de situació i ens ajuda a marcar un full de ruta per als propers anys, prioritzant les següents línies temàtiques en l'àrea d'Educació pelr al Desenvolupament. Aquestes són:

5.1. Cultura de pau i prevenció de discursos d'odi.

Per aconseguir una societat tolerant, respectuosa i capaç de conviure amb les diferències que hi ha en les nostres societats, creiem que és irrenunciable treballar la cultura de pau des d'un enfocament d'EpD. En els últims anys, s'ha detectat un augment dels discursos d'odi cap als grups més vulnerables de la societat com: gent gran, persones que viuen en situació de pobresa, persones immigrants, dones. També han augmentat la desinformació i la propagació de rumors falsos. Davant aquests missatges que discriminen i desinformen ens sembla fonamental apostar per treballar valors com l'empatia, la tolerància, el respecte, la igualtat, així com fomentar un esperit crític que desdibuixi l'imaginari i els prejudicis, que són la base d'aquestes construccions socials, i que els Drets Humans es posin al centre.

D'altra banda, aquests missatges discriminatoris, donat l'augment del nostre temps de socialització i de comunicació interpersonal en els entorns digitals (Internet, xarxes socials), han propiciat el ciberodi, que fomenta la difusió d'idees, símbols, lemes, actituds i fins i tot conductes que menyspreen, ataquen i humilien altres persones.

Treballar des d'un enfocament preventiu és important per poder aconseguir canvis d'actitud en l'ús responsable dels mitjans digitals. Aquests s'han convertit en espais on cada vegada es passa més temps, on factors com l'anonimat faciliten llançar aquest tipus de missatges. Tot i

que s'estan desenvolupant actuacions en matèria de legislació per contenir i disminuir aquestes pràctiques digitals, la conscienciació de la ciutadania és clau i encara ens queda molt camí per aconseguir una ciutadania global conscienciada, responsable i respectuosa en la pràctica amb mitjans digitals.

En aquest sentit, des de fa 4 anys desenvolupem projectes en aquesta línia de cultura de pau. De forma concreta el projecte [En som més](#)¹⁹ ens ha permès treballar amb docents, educadores i educadors processos formatius per conscienciar i dotar d'eines per a la reflexió amb joves sobre les seves actituds a les xarxes socials. A través d'una proposta de joc de cartes de rol s'ha promogut la reflexió i la conscienciació de les causes i possibles conseqüències del nostre paper com a persones actives còmplices, encoratjadores o passives davant d'aquests missatges. És fonamental activar propostes per part de la ciutadania i en especial de la joventut, que permetin prendre consciència i prevenir aquests missatges, retornant a la societat que el respecte i els drets humans han de presidir també les nostres relacions en els entorns digitals.

En la línia d'investigació, en el període de gener a juny de 2020, a Bosco Global hem fet una anàlisi dels missatges en xarxes socials i mitjans de comunicació que promouen la polarització i l'odi anomenada [«La pandèmia de l'odi»](#)²⁰. L'aprofundiment en l'anàlisi d'aquest problema socialment rellevant ens ha proporcionat molta informació per poder abordar amb més encert les millors estratègies preventives.

5.2. Enfocament de Joventuts.

Bosco Global és una ONGD salesiana, i per tant la nostra entitat dona el protagonisme a la joventut; la joventut ocupa el centre del nostre treball, forma part carismàtica de la nostra raó de ser. Una opció preferencial per la joventut, per la seva educació, formació, promoció i acompanyament, que es converteix en el principal motor i inspiració de les nostres actuacions.

A més, des de l'any 2016 hem pres consciència de la necessitat de sumar, d'una manera explícita i en tots els processos estratègics de l'entitat, el que ve a denominar-se en l'àmbit acadèmic l'Enfocament de Joventuts.

Com a enfocament és una mirada que va canviant a mesura que van passant els anys, adaptant-se a les societats, que continua recopilant dades i bones pràctiques, que fan d'aquesta manera de veure i mirar una actitud viva, que evoluciona.

Quin és en essència l'Enfocament de Joventuts? La mirada més actual d'aquest enfocament ens situa en la necessitat d'entendre les persones joves com un grup molt heterogeni i divers, que, a més, té particularitats que depenen de la cultura, la societat i el temps des del qual es construeix la seva identitat, per la qual cosa podríem parlar de joventuts, i no de joventut. A més, el paper que la joventut ha de tenir en la societat ha d'estar marcat per la seva intervenció com a actora estratègica, participant en la totalitat de les etapes de qualsevol procés, opinant sobre tots els sectors, ambients, objectius, línies estratègiques, metodologies, actuacions i avaluacions dels plans.

19. En som més - Prevenció del discurs de l'odi i la radicalització (2019, 10 abril). Bosco Global ONGD: <https://boscoglobal.org/somos-mas/>

20. García, R. B. (2020, 13 julio), La pandemia del odio. Bosco Global ONGD: <https://boscoglobal.org/la-pandemia-del-odio/>

També preveu que la mirada dels diferents grups juvenils no ha d'estar únicament representada per les pròpies persones joves, ja que poden cohabitar amb elles persones adultes que facin valer les mirades juvenils, però sempre des d'una visió d'interacció de la feina intergeneracional. Aquest enfocament, implica que el jovent sigui constructor de la realitat actual en què viu, no com a potencial actor rellevant en el futur, sinó com a persones que tenen molt a aportar al moment actual. Són titulars de dret en la seva realitat present.

L'enfocament ens crida a revisar amb profunditat totes les nostres accions, els nostres projectes i les nostres línies de treball per transformar-les i adaptar-les a aquest plantejament. Això comporta una profunda transformació de l'entitat, ja que implica canvis de processos en preses de decisions, canvis en moments i persones que hi participen, formes de recollir la informació, grups de persones amb què comptar per planificar i repensar accions.

Malgrat sabem que aquest enfocament va a enriquir i millorar les nostres accions i tota la nostra entitat, no deixa de ser un camí a seguir recurrent i que implica:

- Continuar formant totes les persones de Bosco Global en aquest enfocament.
- Analitzar les pràctiques que realitzem amb aquests criteris.
- Adaptar/canviar els nostres processos de presa de decisions.
- Construir noves sendes per les quals caminar.
- Assumir que cada pas el fem anant de la mà de la joventut com a caminants amb ella i no com a persones que oferim un camí establert prèviament o una destinació ja preestablerta.

5.3. Espiral solidària.

Des de 2008 Solidaritat Don Bosco va apostar per la creació d'una xarxa de joves per dinamitzar accions concretes i pràctiques en la consecució d'una ciutadania més responsable i solidària. Després d'un intens bagatge, aprofundint en l'Educació per al Desenvolupament i la Ciutadania Global, seguim pensant en L'Espiral Solidària com una proposta necessària, integradora i promotora de canvis reals.

Partint de la metodologia de reflexió-acció-participació, l'Espiral Solidària planteja un itinerari formatiu en el decurs del qual la joventut identifica temes d'interès (xarxes socials, persones sense llar, medi ambient, igualtat de gènere, interculturalitat, migracions, comerç just) vinculats al seu entorn social més pròxim. Des d'un enfocament local-global s'aborden aquests temes de forma crítica i des d'una perspectiva de drets ²¹. L'objectiu inicial és conscienciar ampliant el coneixement d'aquests temes i aprofundir en la complexitat dels processos socials que els interessin i tenen a prop. Des d'aquesta reflexió, s'impulsa i dinamitza una proposta de canvi per posar en marxa processos participatius encaminats a accions locals, ja siguin grupals presencials o en xarxa amb altres persones o col·lectius. Però l'objectiu de fons més estratègic és la participació i la mobilització d'aquests nois i aquestes noies. És molt important que vivencin el seu dret a la participació activa i reflexionin sobre l'impacte de les seves accions i els canvis que es produeixen, i que al seu torn els integrin com experiències significatives.

21. EBDH: Enfocament basat en Drets Humans

De manera esquemàtica diríem que l'Espiral Solidària ens convida a:

- Detectar problemes socialment rellevants.
- Generar propostes d'acció per la solidaritat activa, dinàmica i generadora de canvis.
- Promoure el coneixement, l'aprenentatge i l'activisme responsable amb altres nois i noies d'altres centres o espais educatius.
- Desenvolupar processos personals i col·lectius d'informació, reflexió i acció.
- Augmentar el nostre compromís amb les persones i amb el medi que ens envolta.
- Descobrir les interrelacions entre el local i el global

Per a 2020-2021 ens plantegem fer una anàlisi del recorregut de l'Espiral Solidària per identificar punts forts i febles i poder integrar millor, des d'un procés participatiu que permeti actualitzar continguts i eines, aquesta proposta a la joventut. Després de 10 anys d'experiències és necessari fer una sistematització per valorar també l'impacte en la gent jove, les persones dinamitzadores i l'entorn local.

Actualment comptem amb 12 grups d'Espiral Solidària, constituïts a Andalusia, Canàries, Catalunya i Extremadura.

5.4. Metodologies actives.

A. Aprenentatge Servei (ApS).

L'Aprenentatge Servei no és una metodologia nova. Han estat moltes les teories pedagògiques i les personalitats que al llarg de la història de l'educació han defensat i argumentat que els processos d'ensenyament i aprenentatge no poden separar-se de la vida i de la comunitat. John Dewey va encunyar l'expressió *learning by doing* (aprendre fent), i no només llegint llibres, per acabar inspirant una activitat que s'havia de inserir i fer a favor del major benestar de la comunitat. Però no és fins 1966 quan, segons sembla, als Estats Units s'utilitza per primera vegada l'expressió *service-learning* en un intent d'explicar algunes pràctiques educatives similars al que ara entendríem per Aprenentatge Servei.

En els anys 2000 es comença a utilitzar aquest terme en algunes comunitats autònomes pioneres, com Catalunya i el País Basc. En pocs anys, la proposta s'estén per altres territoris i àmbits institucionals, universitats, centres educatius i xarxes territorials.

El Centre Promotor d'Aprenentatge Servei de Catalunya ens ofereix una de les definicions més populars: L'Aprenentatge Servei és una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un únic projecte ben articulat, en el qual les persones participants es formen alhora que treballen sobre necessitats reals del seu entorn amb l'objectiu de millorar-lo ²².

22. Puig, J.M. (coord.) (2009), *Aprendizaje Servicio. Educación y compromiso cívico*, Barcelona, Graó.

L'Educació per al Desenvolupament i l'Aprenentatge Servei coincideixen a entendre l'acció pedagògica com una pràctica transformadora amb dimensió política, orientada a la justícia global i la igualtat d'oportunitats, que té com a objectiu donar poder a les persones per exercir una ciutadania activa i responsable.²³

La nostra experiència en ApS té un major recorregut a Catalunya (Barcelona, Mataró, Lleida, Sant Adrià de Besòs), encara que actualment anem tenint intervencions en altres comunitats autònomes com Andalusia i C. Valenciana.

Els formats són variats i abordats des de diferents perspectives: de vegades és un projecte interdisciplinari amb la implicació de diverses assignatures i divers professorat; també poden ser treballs de recerca individuals de l'alumnat; altres vegades intervenen en assignatures optatives en què el professorat ha incorporat aquesta metodologia o en assignatures obligatòries. Experiències que hem tingut i seguim tenint en centres concertats, instituts públics o fins i tot a la universitat, com la de Sevilla

La nostra experiència s'insereix també en projectes de les [Plataformas Sociales Salesianas](#),²⁴ (Plataformes Socials Salesianes) com és el cas de la PES (Plataforma d'Educació Social) de Lleida o la PES de la Mina.

L'impuls pres des del recent Pla Estratègic de Bosco Global i des de l'Àrea d'EpD en la metodologia ApS²⁵, ens projecta l'any 2021 com un moment d'obertura a noves experiències, en nous territoris, amb nous actors i teixint llaços amb les xarxes territorials de ApS.

B. Aprenentatge basat en el juego (Gamificació-Aprenentatge).

En els darrers 15 anys el joc com a element pedagògic ha anat posicionant-se en l'àmbit educatiu des de dues perspectives d'ús: la introducció d'elements de joc per facilitar la motivació i la promoció del joc com a espai d'aprenentatge en si mateix, que permet viure experiències i entrenar habilitats per a la vida quotidiana

Es pot trobar una extensa bibliografia sobre els beneficis del joc com a eina educativa. A tall de resum, direm que a totes les persones ens agrada jugar, posar-nos en situacions atípiques que surtin de la nostra realitat i la nostra rutina. El gust pel joc és innat, és un instint que ens permet desenvolupar la imaginació, compartir experiències i practicar una sèrie d'habilitats socials que necessitem en la vida quotidiana i en les relacions interpersonals. És un espai on tenim l'oportunitat d'interactuar amb nosaltres mateixos/es, amb les altres persones i amb el nostre entorn. Juguem perquè necessitem descobrir, conèixer, aprendre històries i, sobretot, entendre'ns. I també juguem perquè necessitem experimentar sensacions. I la vivència de sensacions activa els ressorts de la memòria a llarg termini, cosa que afavoreix l'ancoratge d'aprenentatges significatius duradors

23. Rubio, L. y Lucchetti, L. (2016), Aprenentatge servei, Pau, Drets Humans i Solidaritat. Noves propostes d'educació per a la justícia global, Barcelona, Centre Promotor d'Aprenentatge Servei, Fundació Jaume Bofill.

24. Salesianos Inspección María Auxiliadora (2020, 1 junio), Plataformas y entidades sociales. Salesianos SMX: <https://www.salesianos.edu/plataformas-y-entidades-sociales/>

25. Red Española de Aprendizaje-Servicio | Roser Batlle - Blog de aprendizaje-servicio de Roser Batlle, (s. f.). Roser Batlle: <https://roserbatlle.net/aprendizaje-servicio/iniciativas-en-espana/red-espanola-aps/>

Són molts els estudis (Hamari, Koivisto i Sarsa, 2014) que demostren que la gamificació i l'aprenentatge basat en jocs aconsegueixen un alt nivell de motivació, així com la millora dels resultats acadèmics obtinguts després de la utilització de processos d'ensenyament-aprenentatge gamificats (Kumar i Kumara, 2012, Ferrer 2013).

Maria Montessori defensava que «el joc és la principal activitat a través de la qual el nen condueix la seva vida durant els primers anys d'edat», afirmació que esmenta també Jean Piaget. Per mitjà del joc, el nen i la nena observen i investiguen tot el que veu amb el seu entorn d'una manera lliure i espontània, i van relacionant els seus coneixements i les seves experiències prèvies amb altres de noves, realitzant processos d'aprenentatge individuals, fonamentals per al seu creixement, independentment de l'ambient en el qual es desenvolupen.

Com podem veure, la creació d'un ambient lúdic, l'aprenentatge basat en jocs i la gamificació, no són gens nou: des de temps immemorials l'ésser humà aprèn jugant i trobem multitud de pensadors i pensadores que han parlat de l'ús educatiu de el joc.

D'altra banda, el nostre carisma basat en el «Sistema preventiu en l'educació de la joventut» (1877)²⁶ declara, entre d'altres postulats, que les activitats lúdiques, recreatives, esportives i artístiques són essencials en la formació de cada jove. El pati esdevé un espai on el factor lúdic i l'educatiu s'entrecreuen. L'ambient lúdic propicia la proximitat, l'acompanyament personalitzat i la paraula a l'oïda. En les seves memòries és on Don Bosco més freqüentment parla de l'ambient d'alegria i de festa, de l'«esbarjo, jocs, passatemps, música, cant, instruments, declamació, diversions, entreteniments» i de «fer bromes, jugar, riure i cridar al seu gust, córrer, saltar i cantar» (Prellezo, 2015).

Des Bosco Global entenem que **l'aprenentatge basat en jocs**²⁷ és una eina metodològica apropiada per treballar els continguts i postulats de l'EpD. Creiem que ha d'estar present en les intervencions educatives, no només per a la infància i la joventut, sinó per a qualsevol població amb la qual es treballi. L'aprenentatge basat en jocs és una eina motivadora que afavoreix l'aprenentatge significatiu durador i facilita el desenvolupament de processos educatius transformadors (de la persona i del seu entorn).

C. Treball per projectes.

El treball per projectes podem definir-lo com un pla de treball amb elements coordinats de forma natural i amb sentit orientat a la investigació sobre algun tema. Es caracteritza, enfront d'altres propostes de treball, per una sèrie d'aspectes que garanteixen el seu valor educatiu. Aquests són:

- Han de partir del centre d'interès de l'alumnat. Es tracta de generar preguntes sobre el que volen conèixer i des de l'escolta activa plantejar temes interessants.
- Permet anar introduint continguts de diferents àrees de manera que resultin

26. https://www.sdb.org/es/Don_Bosco/Scritti/Scritti/El_sistema_preventivo_en_la_educacion_de_la_juventud

27. Costa, X. (2020, 18 septiembre), Transformando la realidad mediante el Aprendizaje Basado en Juegos. Bosco Global ONGD: <https://boscoglobal.org/transformando-la-realidad-mediante-el-aprendizaje-basado-en-juegos/>

eficaços per ajudar-los a avançar en l'estudi de la realitat, evitant establir departaments estancs, que no tenen sentit per a l'aprenentatge significatiu.

Alguns fonaments pedagògics en què se sustenta el treball per projectes ²⁸ són:

- L'ensenyament per descobriment (Brunner).
- L'aprenentatge significatiu (Aussubel).
- La globalitat.
- El constructivisme en el llenguatge (Vigotsky).
- L'avaluació processual.

Per tant, és una metodologia que enllaça perfectament amb l'EpD per ser holística, global, participativa, processual, significativa, però és important destacar que l'EpD ha d'orientar-se al canvi d'actituds i d'hàbits, i plantejar alternatives. És a dir, la metodologia és òptima, però serà d'EpD en la mesura que generi canvis personals en l'alumnat, orientats al bé comú ²⁹.

Durant els últims tres anys s'han desenvolupat amb molt bona acollida accions educatives per a la transversalització de l'EpD en [l'educació infantil en Andalusia](#)³⁰ i Extremadura.³¹

5.5. Seguiment i avaluació.

El sistema de seguiment i avaluació de qualsevol procés té tres components: comprendre (el procés per millorar-lo); millorar la gestió interna (orientar-la a l'aprenentatge organitzatiu i a la presa de decisions) i retre comptes (davant la població objectiu, la societat civil, els espais educatius no formals i les administracions públiques que financen els processos).

Establir un sistema de monitorització i avaluació és una eina fonamental per al seguiment de resultats d'un projecte i per mesurar el seu nivell d'avanç en relació amb les metes planejades. A més contribueix al procés d'aprenentatge institucional, ja que permet avaluar quines pràctiques i activitats han tingut bons resultats, quines han estat efectives i quines no, i determinar com millorar aquestes últimes. El sistema de monitorització comprèn: monitoratge d'activitats, de processos i de resultats.

En primera instància, és convenient la realització de diagnòstics o línies de base per tenir una foto inicial del col·lectiu amb el qual intervenim, la qual cosa permet centrar les actuacions per poder valorar l'impacte i l'eficàcia de les intervencions que realitzem.

28. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5056798.pdf>

29. <https://boscoglobal.org/la-escuela-debe-contribuir-a-que-el-mundo-en-el-que-vivimos-sea-mas-justo-y-sostenible/>

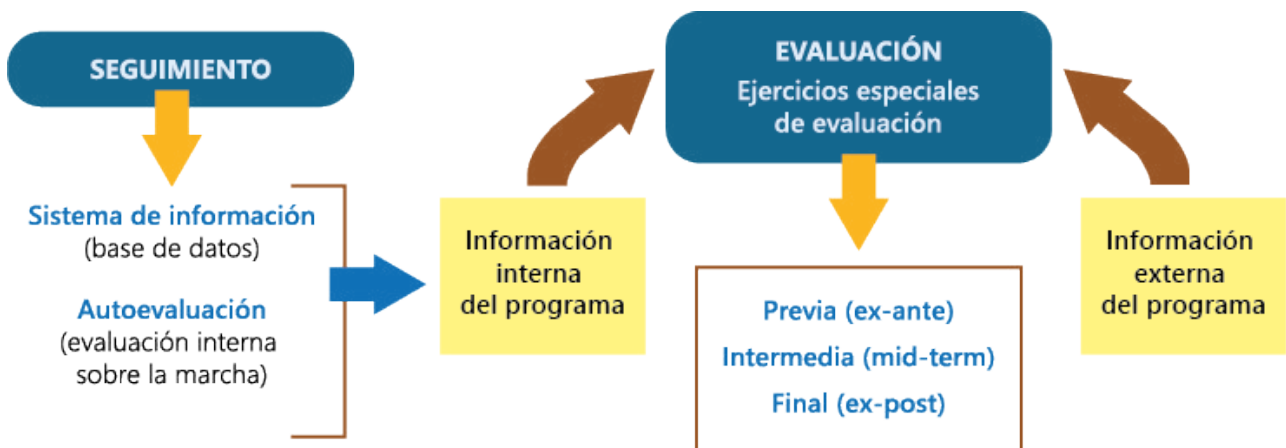
30. García, R. B. (2020, septiembre 18), Érase una vez una escuela para el Mundo. Bosco Global ONGD: <https://boscoglobal.org/avanza-proyecto-educacion-infantil-andalucia/>

31. <https://boscoglobal.org/familias-formacion-educacion-desarrollo-familias-merida/>

En segona instància, cal integrar instruments de seguiment per realitzar el monitoratge en els processos educatius. Alguns són:

- La recollida d'evidències de cada fase d'intervenció, que possibilita una meta-cognició del procés.
- La realització d'una avaluació de les activitats desenvolupades en els projectes.
- La preparació de qüestionaris i altres eines pertinents per mantenir un diàleg sobre el procés.
- Analitzar la situació de partida (diagnòstic o línia de base) i establir metes assolibles i mesurables en cada procés.
- Realitzar el seguiment de l'execució de les activitats de cada projecte.
- Realitzar un acompanyament de les intervencions, oferint canals de participació i escolta.

Integrar un sistema de monitorització dels processos educatius (que es concreta en els projectes) incideix en la recerca d'intervencions eficaces i de millora continuada, que al seu torn incideix en la qualitat de les intervencions.

L'avaluació, tan sistemàtica i objectiva com sigui possible ³², és una valoració d'un projecte, programa o política, en marxa o acabat, del seu disseny, la seva aplicació i els seus resultats. Avaluar una acció, una operació, un projecte i un programa significa observar-lo en el seu context d'aplicació per poder apreciar els efectes en relació amb una situació de referència i jutjar el seu impacte en relació amb els objectius perseguits: impacte global, utilitat social, interès econòmic. L'avaluació és un procés que pot ser intern, extern o mixt. Ens permet identificar les fortaleces i debilitats d'un projecte o d'una intervenció, que reverteixen en un aprenentatge de cada procés d'intervenció, amb el doble objectiu:

- Que ens ajudi a millorar el disseny de les futures intervencions.
- Socialitzar amb els actors del projecte els resultats i aprenentatges.

32. Definició extreta de la Comissió de la UE (2002)).

L'avaluació ³³ aprofita la base de dades creada durant el procés de seguiment, complementant-la, si és necessari, amb dades sobre l'efecte causat pel programa, repassant la informació combinada en el curs d'un període prolongat, per tal de jutjar el que s'ha fet

Implementar un sistema d'avaluació i monitoratge a l'entitat i en concret en l'àrea d'EpD és un camí a mig termini. Suposa d'una banda localitzar les teories des de les quals aproximar-nos a l'avaluació d'aquests processos educatius, que requereixen elements particulars per les característiques dels propis processos educatius que donen resultats a mitjà i llarg termini, i de l'altra, es fa necessari pels finançadors públics. Sens dubte és una aposta que repercuteix en inserir capacitats en els equips tècnics per incorporar aquests processos a les dinàmiques de gestió dels projectes, que en els últims anys s'han vist molt burocratitzats. La qualitat de les accions i ens permetrà créixer aprenent dels propis processos

33. E. (s. f.-a), Buscando una definición de evaluación. Evaluación y Desarrollo: <http://evaluacionydesarrollo.com/category/que-es-evaluacion/una-primera-aproximacion-a-la-evaluacion/>

